

Interview med J. Hillis Miller¹

Hypertekst og litteraturkritik

Om hvordan computeren be(k)riger den gode læsning.

KAREN-MARGRETHE SIMONSEN

Jeg indleder interviewet med at spørge til selve hypertekst-begrebet og til hypertekstens 'ide'. Efter først at have beskrevet hyperteksten som et „teknisk fænomen“, svarer Hillis Miller:

HM: Ideen er naturligvis oppositionen mellem på den ene side den normale måde at læse en tekst, lad os sige en litterær tekst, på, der bevæger sig fra den første side til det sidste ord på sidste side, en lineær læsemåde. På den anden side, den hypertekstuelle læsemåde, som tillader, at man bevæger sig rundt på en meget mere fri måde. Man navigerer ad forskellige ruter gennem teksten eller mellem en tekst og andre.

KS: I sin bog *Hypertext*² ser George P. Landow dekonstruktionen som en direkte forløber for hyperteksten, fordi den destabiliserer tekstens lineære enhed. Kan det tænkes, at hyperteksten blot er en praktisk version af dekonstruktionen, – jeg mener, gør hyperteksten blot dét nemmere, som dekonstruktionen allerede har gjort så mange gange?

HM: Ja, der er visse tekster, der formelt set er indenfor dekonstruktionens rammer, især Derridas tekster, som man kunne sige, det ville have været meget nemmere at skrive som en hypertekst.

Det ville for eksempel have været lettere at skrive *Glas* som hypertext end at skrive den på en side med dobbelt spalter og disse små jalousier, som han kalder dem, og de forskellige skrifttyper osv. En hypertextversion af *Glas* ville give læseren meget større bevægelsesfrihed. *Glas* er på en måde den lineære bogs død, fordi den er trykt som bog, men den er meget svær at læse. Jeg kan huske, jeg sagde til mig selv, da jeg startede med at læse den: Jeg vil ikke lade mig besejre af denne bog. Jeg vil læse Hegel-afsnittet uden at se på Genet-afsnittet, læse den venstre spalte uden at se på den højre, og så vil jeg vende tilbage og læse Genet-afsnittet. Og det jeg opdagede var, at mine øjne blev ved med at vandre over til den anden spalte og interessere sig for Genet-afsnittet, mens jeg forsøgte at læse Hegel-afsnittet, og det var netop, hvad Derrida ønskede, nemlig besmittelsen af én af disse lineære sekvenser med den anden.

Man skal selvfølgelig huske, hvad forskere ofte har gjort opmærksom på, at der er en lang tradition for noget, der ligner hypertext inden for den trykte kodeksbog, fodnoter for eksempel, eller middelalder- eller renæssancebibleerne med kommentarer i margenen. På en måde er *Glas* meget traditionel, idet den bruger forskellige muligheder, der kendes fra den trykte bog.

Jeg har for nylig været ved at læse en vidunderlig bog af Allan Liu, en bog, som ikke er færdig, men som kommer til at hedde *The Future of the Literary*. Den handler om de nye amerikanske litteratur-tekstbøger, der har titler som *American Mosaic*, osv. Bogen er et forsøg på at analysere disse bøgers ideologiske fordomme. Liu laver en skarp skelnen, som jeg faktisk ikke selv havde tænkt på, og som jeg ikke er sikker på, at jeg er enig i, mellem det visuelle og auditive aspekt af hypertexten. Jeg mener, det han ønsker at sige er, at så længe teksten er visuel, så er den i nogen grad fastlåst inden for den trykte bogs traditioner. Jeg er ikke sikker på, at det er sandt. I en trykt bog skal man vende siden for at komme frem til fodnoterne – og der er trods alt en forskel på at gøre dette og så at klikke på noget, hvorefter alt undtagen en fodnote forsvinder, som så leder videre til andre fodnoter eller i andre retninger. Man kan fare meget mere vild i hypertexten. Så jeg tror ikke, at den skelnen, han laver mellem det orales kom-

pleksiteter og den trykte bog som arkeeksemplet på en visuel form, holder.

Men jeg tror Liu har ret i at forbinde internetgalaksens spatiole metaforer med bortfaldet i de amerikanske kulturstudier af den traditionelle amerikanske ide om en kulturel smeltedigel. Alle de immigranter, som tidligere flyttede til USA blev amerikanere, dvs. at de lærte at tale engelsk i stedet for deres eget sprog, og de blev alle mere eller mindre ens. Sådan er vores traditionelle opfattelse af, hvad det er vi gør under en immigration, og den ide erstattes nu af billeder af en anderledes, ikke enhedlig, spatial art, for eksempel „mosaik“. En anden figur, som Liu fremhæver, er kludetæppet, dvs. et tæppe lavet af kludestykker, der ikke danner et regelmæssigt mønster eller gentager sig selv, men som blot er lavet af det, man tilfældigvis har hos sig. Han har mange billeder i sin bog af meget gamle kludetæpper.

Kludetæppet er blevet et meget populært billede for et land, som vi nu tænker på som et multikulturelt, mangesprogligt land, der også inkluderer minoritetsdiskurser – eksempelvis litteratur skrevet af kvinder. En kultur der ikke kan samles i én total vision, som den lineære, trykte bog gerne ville gøre det. Hypertexten derimod er ikke-totaliserende. Liu har ret i at ville lave en forbindelse mellem den måde en kultur som USA's er organiseret på og den måde, som tingene organiseres på i en computer. Jeg har selv skabt en lignende forbindelse. Der er en forbindelse, men man kan ikke sige, at den ene forårsagede den anden; de hændte samtidigt.

KS: Umiddelbart synes jeg, der er en stor forskel mellem kulturstudier og dét, man kan anvende en computer til. Kulturstudier vil med blik for forskellene lede efter et lokalt indhold inden for et afgrænset geografisk område, mens computeren vil bidrage til den generelle internationalisering og derfor nødvendigvis forsøge at udlette forskellene.

HM: På den anden side... Et af problemerne med den amerikanske kultur er, hvordan man forestiller sig en lokal kultur, der ikke er knyttet til det område, hvor den er placeret, men som er en

overvejning af andre kulturer, der befinder sig det samme sted. Man skal løsrive ideen om et fællesskab fra ideen om dets geografiske lokalisering. Etnografiske studier har traditionelt set studeret en bestemt indianerstamme, der bor i det nordvestlige hjørne af Stillehavet ud fra dette samfunds geografiske grænser, sprog osv. Hvis man for eksempel vil studere chicanokulturen i Los Angeles, finder man ud af, at den koeksisterer med amerikanske, japanske og engelsk-talende kulturer, som ikke er så ghettoiserede, som man kunne formode. Kulturerne er vævet sammen og ofte vil en person tage del i flere af kulturerne. Så det at udvikle et nyt billede af kulturel integritet er ikke så forskelligt fra det kulturbillede, man udvikler på en computer.

Men jeg er enig i, at du her rører ved et ekstremt vigtigt spørgsmål, og det er spørgsmålet om globaliseringen, som i stigende grad vil udviske nationalgrænser, grænserne for USA, Norge og Danmark. Disse grænser vil blive mindre og mindre vigtige. Tidligere havde de den funktion at markere én eller anden form for grænse enten for kulturel integritet, eller for økonomisk magt og produktivitet eller for universitetsarbejde.

Til frokost talte vi om den stigende støtte til universitetsforskningen fra forskellige samarbejdende organisationer i stedet for som tidligere fra nationalstaten. Og i mange tilfælde, i hvert fald i USA, er disse organisationer overnationale, så universitetet støttes af firmaer, der ikke tilhører noget specifikt land, men som tilhører USA og Japan og Tyskland eller Italien eller hvem der ellers støtter eksempelvis farmaceutisk forskning eller forskning i computere eller noget andet. Så jeg tror, du har ret i at pege på Internettets internationaliserende tendens. Alene det faktum, at jeg, da jeg skulle have fat i den Trollope-roman, som jeg skal tale om senere, gik fra Deer Isle, Maine til Colby College til CERN World-Wide Web i Schweiz tilbage til Oxford i England og så fra England tilbage til den anden side af jorden til Deer Isle, Maine uden at bevæge mig fra min lille stol.. Ha ha... det er en forandring i forhold til den gang jeg var afhængig af mit lokale bibliotek og mit lokale universitet.

Jeg tror, at meget af det forskningsarbejde, der vil blive udført i samfunds- og humanvidenskaberne i fremtiden vil blive inter-

nationalt, således som det længe har været i naturvidenskaberne. Jeg arbejder sammen med folk i Spanien eller i Maine eller Kina, og på en måde er de lige så nære kolleger som de, der befinder sig nede af gangen på mit eget institut. Det er en forandring, det er virkelig en forandring i forskningssituationen i USA.

KS: Det samarbejde, man ser i humanvidenskaberne, ligner det på nogen måde det teamwork, man kender fra naturvidenskaberne?

HM: Tja, hvad mener man egentlig med teamwork i humanvidenskaberne? Vi ved, hvad det betyder i naturvidenskaberne, men det er ikke nemt at se, hvad det betyder i humanvidenskaberne. Ikke desto mindre er der en stigende mængde arbejde, for eksempel i kvindestudierne, der underskrives af flere. Jeg tror, at computerteknologien øger sandsynligheden for forskning, der bygger på rigtigt samarbejde, blandt andet fordi, man kan sende teksterne rundt til gennemsyn af kollegerne på andre universiteter i andre lande, så slutresultatet ikke kan siges at være fremstillet af én person.

Jeg tror imidlertid, det er vigtigt at lave en skelnen mellem teamwork i naturvidenskaberne, som er et traditionelt fænomen, der er nødvendigt af hensyn til den type forskning, man bedriver i et laboratorium, hvor man faktisk har både færdiguddannede kandidater, post. doc'er og laboratorieteknikere, der arbejder sammen om det samme projekt og så den type teamwork, vi kan lave i humanvidenskaberne. Vores modeller er stadig en enkelt monografi eller tekst skrevet af en enkelt person. Forskningsresultater, som virkelig er udformede af mere end én person, er en mulighed, men det er ikke så naturligt i humanvidenskaberne.

KS: Mener du således, at vi vil beholde ideen om det forfattermæssige ophav inden for humanvidenskaberne?

HM: Nej... Jeg tror, den idé vil blive udfordret og til en vis grad opløst, ja, at den allerede er opløst. Eksempelvis er jeg for tiden ved at skrive en bog sammen med en mand i Spanien. Bogen vil

indeholde to sektioner, en af mig og en af ham. Ikke desto mindre vil denne bog til en vis grad være resultatet af virkeligt teamwork, på den måde at jeg vil blande mig i hans del og han i min, så folk vil kunne rejse tvivl om, hvem der er ophavsmand til bogen. For tiden eksperimenterer vi i Ohio med en produktion, der vil blive underskrevet af flere end en. Så noget sker der med det forfattermæssige ophav, men det tager tid.

KS: Hvis man tænker på konsekvenserne af dette for litteraturkritikken og samtidig på, at det stadig bliver sværere at orientere sig i hypertextverdenen, vil man så kunne forvente reaktioner som eksempelvis en ny slags længsel efter Bogen og Forfatteren?

HM: Det synes jeg allerede er sket. Nogle af mine kollegaer er meget fjendtlige over for computere og e-mail. Og den nostalgi for Bogen og for Forfatteren, som du nævner, er helt sikkert et træk ved kulturstudierne, idet man her igen anbringer bogen i en forfatter-orienteret, biografisk kritik. Generelt er de nye tekstbøger med amerikansk litteratur meget fornyede på den måde, at de indeholder mange værker af kvinder, mange værker af alle minoriteterne, indfødte amerikanere, afro-amerikanere, jødisk-amerikanere, asiatisk-amerikanere osv., alle mulige slags ikke-kanoniske værker, der udstilles i en art mosaik-mønster. Det er 'forfatteren' som instans, der bestemmer valget af værker. Før hver tekst er der en kort indledning, der fortæller om denne eller hin kvindes liv og om, hvordan hun blev i stand til at skrive den novelle, vi nu skal læse.

Så der er en forbindelse, eller en *grounding*, kunne man sige, som er meget forskellig fra de ideer om forfatterens død, som vi blev belært om for ikke så længe siden, en *grounding* i forfatterbiografien og i forfatterens socialøkonomiske forhold. Der er en form for tilbagevenden til den historiske kontekst og den biografiske kontekst, som måske er en del af den nostalgi, du talte om.

KS: Er det en gammel eller ny form for biografisme?

HM: For mig at se er den temmelig gammel. Den er gammeldags, fordi den antager, at man kan forklare et litterært værk ved at fortælle, hvor forfatteren blev født, hvilket køn han eller hun havde, hvilken etnisk gruppe han eller hun tilhørte, hvilken klasse... fordi den antager, at det at skitsere et menneskes liv på en eller anden måde har en forklarende effekt på værket. Det er i mine øjne meget gammeldags. Det var det, man troede for halvtreds år siden. Så man springer tilbage, henover den såkaldte dekonstruktion og strukturalisme og løsrivelsen af teksten fra dens bestemmelse i konteksten.

Jeg mener også at have sagt dette i den lille bog *Illustration*, hvor jeg omtalte Landows projekt. Det at eje en hypertext-database garanterer ikke fornyelse i forklaringsmodellerne. Mit eksempel var, som du husker, Tennysons viktorianske „Lady of Shalott“, som Landow også nævner. Man klikker på noget og får et afsnit frem på skærmen om kanaler, eftersom der optræder en kanal i digtet. Det ligger implicit i denne fremgangsmåde, at det at vide, at der var kanaler i England i ca. 10 år fra omkring 1830-40 (eller var det 1825-35?) på en eller anden måde kan forklare digtet; det er en meget traditionel antagelse. Det var det, jeg lærte, da jeg begyndte at studere litteratur. Der er intet nyt eller originalt ved det, selv om den mulighed, der ligger i at gå fra tekst til kontekst bare ved at klikke på noget, er ny. Hypertextteknologien har ikke nødvendigvis følgeskab af originalitet. Den kan have det, men har det ikke nødvendigvis.

Der var en anden ting, jeg gerne ville have sagt tidligere, og det er, at hypertexten gør nogle læse- og skrivemåder nemmere, som til en vis grad altid har eksisteret. En god læser af eksempelvis en roman har altid haft øje for gentagelserne, et gammelt eksempel for mig er Thomas Hardys *Tess of the d'Urbervilles*, som indeholder en masse røde ting. Jeg tror, en god læser af romanen, vil bemærke, at der er en masse røde ting, og sige: „Ah, dette må være betydningsfuldt. Der må være en mening med alle disse røde ting.“ Og læseren vil begynde at lave en fortegnelse i hovedet, mens han læser, eller han kan skrive dem ned med sidehenvísninger, men hvis han er en rigtig god læser, bedre end jeg, og har en stor hukommelse, behøver han måske ikke gøre det. Og så

vil man gradvist udarbejde en fortolkning af alle de røde ting, baseret på en mangfoldighed af eksempler. At gøre dette er at gøre *Tess of the d'Urbervilles* til en art virtuel hypertext. Alt, hvad en hypertext ville kunne gøre, var at binde alle disse røde ting sammen, således at hvis man klikkede på én af dem, ville man få fat i alle de andre. Hypertexten ville gøre filtreringsprocessen eller navigationen mellem én rød ting og en anden nemmere, den ville gøre opmærksom på den. Så hypertexten ville få læsere, der ikke automatisk ville læse på denne måde, til at gøre det. Men det er ikke radikalt forskelligt fra, hvordan folk altid har læst. Så der er en slags hypertextlæsning, der følger det, som romanerne i forvejen kræver.

KS: Som du forklarer det nu, lyder det som om computerne kun er et simpelt redskab, der ikke grundlæggende vil forandre vores måde at læse på?

HM: Åh, det tror jeg, de vil.

KS: Ja, det tænkte jeg nok.

HM: Jeg tror, computeren har stor magt. På den ene side er det bare en kompliceret skrivemaskine, eller man kan sige, dens funktion er blot at gøre et bibliotek tilgængeligt. Men jeg tror, det er en fejltagelse at undervurdere de forandringer, computeren muliggør: dét meget nemt at kunne bevæge sig rundt, at kunne sammenbringe ting, der normalt er adskilte, og at hive tekster ud af deres historiske kontekst og anbringe dem i en slags cyberspace-kontekst, hvor de får en helt anden mening, fordi de er anbragt sammen med en helt anden slags ting. Jeg tror, den vil medføre store forandringer. Unge mennesker er meget mere tilbøjelige til at være fortrolige med disse forandringer.

Eftersom hypertexten er et multimedie og lige så nemt kan producere et billede eller en lyd, som den kan producere tekst, vil den forstærke det enorme skift, der allerede er i gang, fra en sprogbasert til en billede-baseret eller visuel kultur.

KS: Dette fører mig frem til det næste spørgsmål. Du har ofte advaret mod at gå bort fra nærlæsningen. Det der hedder „close reading“ synes for dig at være et nødvendigt udgangspunkt for litteraturkritikken. Mit spørgsmål lyder: Denne ide om nærlæsningen, forudsætter den ikke, at teksten er en enhed? Jeg mener, hvis man kan komme tæt på den, må den vel besidde en vis form for stabilitet, og er det ikke en nærhed, der måske kan gå tabt i det internationale netværk?

HM: Nej..., jeg tror ikke, det forholder sig sådan. Jeg mener, min argumentation for „close reading“ er baseret på den antagelse, at nærlæsninger er den måde, hvorpå man opdager, at ens tidligere idé om tekstens organiske enhed er en ideologisk illusion. Tekster er ikke organiske enheder, og dét finder man ud af gennem nærlæsning. Så nærlæsningen er måske opmærksomhed overfor den unormale detalje, der ikke passer ind. Ligesom jeg tror, at en af dobbelttydighederne ved kulturstudiernes grundlæggende antagelser – og jeg tror, folk fra kulturstudierne er klar over dette – er, at man implicerer, at den indfødte amerikanske kultur er én homogen ting. Jeg ville derimod hævde, hvilket mange af dem også selv siger, at den er uendeligt underinddelt, forgrenet og differentieret i sig selv. Hvordan kan man vide det? Ja det finder man ud af ved at lave en nærlæsning: dette afsnit i teksten passer ikke med de generaliseringer, jeg har hørt om denne kultur.

Jeg mener, det er meget vigtigt at argumentere for, at der findes noget, der hedder nærlæsning af for eksempel en visuel viden, et visuelt billede eller af fjernsynet eller selve *Myst*. *Myst* er lige så kompliceret som en litterær tekst. Jeg føler mig ikke særligt overbevist af de folk, der siger: „Åh, hvor skrækeligt!, vi er ved at bevæge os væk fra sprogets kompleksitet og rigdom og henimod de visuelle billeders simplicitet.“ Jeg tror ikke nødvendigvis, at det er tilfældet, jeg tror, forskellen er overdrevet. En virkelig god film er temmelig kompliceret og kræver et godt forståelseshåndværk, et håndværk, som unge mennesker, der er vokset op med fjernsyn og film, sandsynligvis behersker. Hvis man ikke deler samme kultur, vil man være udelukket fra allusionernes kompleksitet.

KS: I din bog *Illustration* forholder du dig forholdsvis kritisk til de nye hypertextprogrammer, der synes at favorisere semantiske associationer. Der opstår herved en fare for at overse den retoriske side af teksten eller af filmen eller hvilket objekt, det nu drejer sig om.

HM: Ja, jeg mener stadig, at det er et problem. Den anden dag hørte jeg om et forsøg på at udvikle søgeprogrammer, der ville tage højde for dette, men det er naturligvis svært, eftersom søgemekanismerne – selv de meget komplicerede – har en tendens til simpelthen at søge efter ord, der har en direkte forbindelse med hinanden. Det ville være svært for dem at finde ord, der kun er tilgrænsende i betydning. Jeg vil give dig et eksempel. Her i sommers skrev jeg et essay om Fosters *Howard's End* og jeg argumenterede for, at ordet „unseen“ er et vigtigt ord, som gentages. Men så blev jeg naturligvis nødt til ud over ordet „uset“ at nævne en hel serie af andre ord som „invisible“ etc. Det ville være meget svært at lave en søgemekanisme, der kunne finde disse andre ord. Desuden ville det ikke være en særlig stor hjælp i arbejdet med at bestemme rækkevidden af de metaforiske og allegoriske betydninger af ordet „unseen“. Så selv efter man har udført al søgearbejdet, skal man stadig læse passagerne og tolke dem; det kan maskinerne ikke klare.

Søgemekanismerne tenderer mod en bogstaveliggørelse af sproget, selv om man nu forsøger at gøre dem bedre til at genkende sprogets retoriske side. Det er ikke det, at man ikke er klar over problemet, det er bare svært at løse det, hvilket er en anden måde at sige på, at folk er bedre læsere end maskiner.

KS: Computeren er bare en maskine, men hvis vi nu ser 50 eller 100 år ind i fremtiden, kan man så forestille sig, at computeren har ændret vores læse- og tænkemåde så meget, at de forbindelseslinier, vi vil lave fortolkningsmæssigt, vil være helt anderledes?

HM: Ja det har den sikkert. Men hvordan computeren nærmere vil ændre vores tænkemåde, er uforudsigeligt, for teknologien er kun i udviklingsfasen. Jeg tror, at en indlysende ændring er sammenblandingen af ord, billeder og lyd, hvilket ikke traditionelt har været del af læsningen af den trykte bog. Men man må forsøge at bevare overblikket og ikke blot sige, at computeren vil ændre alt. Det vil den sikkert, men man må overveje hvordan. Der er mange implikationer ved den trykte bog, der vil forsvinde. En anden er selve bogens udseende. Den trykte bogs fysiske afgrænsning skabte en fornemmelse af tekstens enhed, en enhed, der vil blive udfordret på computerskærmen. Mulighederne for at deformere en computertekst er meget større. Selv store mesterværker kan deformeres og ændres ifølge individuelle ønsker.

Denne interaktive side vil tendere mod at forstærke den holdning, at meningen ikke er der i teksten, men er konstrueret af en slags interaktion mellem mig og teksten. Dette har altid været tilfældet, men der har været en tendens til, at det var skjult for os af bogens soliditet. Jeg tror, det er den slags afsløringer, mange mennesker er bekymrede over, for de fjerner sikkerhedsnettet under læsningen. Det er meget nemmere for mig at hævde, at min læsning af Stevens' digt er objektivt sand, hvis jeg kan sige, at jeg har citeret hele digtet, end hvis digtet havde en mere flydende karakter.

KS: Hvis også alle de tekster, der er skrevet om Stevens, var til stede på computeren, så ville man være i en situation, hvor man måske ville have for meget information?

HM: „For-meget“-oplevelsen er allerede en af de mest markante, som i hvert fald jeg har med Internettet. Det er ligesom..., det er ikke bare en vis utænkkelig stor rigdom, det er en uordentlig rigdom. Vi er vant til bibliotekets orden, hvor der er en afdeling for amerikansk litteratur og en afdeling for filosofi osv., man kender kortarkivet. Internettet er ikke organiseret på den måde. For eksempel er der, som alle ved, et hav af måder at komme det samme sted hen på. Et af de problemer, jeg har med nettet er, at

jeg glemmer fra den ene dag til den anden, hvordan jeg kom et sted hen, for det er altid lidt tilfældigt. Hertil kommer, at de lister, der eksisterer over elektroniske bøger, er forskellige fra hinanden og kun til en vis grad overlapper hinanden. Der er altid noget litteratur på en liste, der ikke figurerer på de andre. Og selve organiseringen er til en vis grad tilfældig og kontingent. Det er meget desorienterende.

KS: Titlen på din forelæsning i eftermiddag er „Hypertekstens etik“. Kunne du sige bare et par ord om, hvilke værdier der måske tabes og hvilke værdier, der vindes i en computerverden?

HM: Jeg formoder, at det som tabes, er behageligheden ved at tro, at man via litteraturstudiet kan blive uddannet i og tage en enkelt, kohærent, nationallitteratur i besiddelse, der indebærer et enkelt sæt af værdier, som tilhører én. Det var det, jeg i sin tid blev belært om, at studiet af engelsk litteratur indebar, og det har altid været suspækt i den forstand, at nationallitteraturen var skabt... Nationallitteraturens enhed dannes ved eksklusion og undertrykkelse, for eksempel undertrykkelse af værker af kvinder og mange andre typer af undertrykkelse. Det forsøger man at ændre nu, men ændringen forudsætter et tab af enheden.

Den normale, traditionelle definition af et rigtigt menneske er, at han eller hun tilhører en enkelt kultur med et enkelt sprog osv. Det vil blive svært at klare sig uden den ide, men jeg tror, vi kan lære det og i stedet tilhøre mange forskellige fællesskaber på én gang.

Det, man vil vinde fra et etisk og moralsk synspunkt, er en ny form for ansvarlighed. En af de ting, der var dårlige ved den traditionelle måde var, at man simpelthen var nødt til at underkaste sig noget, der eksisterede i forvejen. Som lærer kunne man sige: jeg tager intet ansvar for det, jeg underviser i, for jeg underviser i de kanoniske værker. *Naturligvis* underviser jeg i Dickens og Shakespeare og Chaucer, for det er, hvad man forventer af mig.

Nu er det meget mere indlysende, at man skal retfærdiggøre og stå til ansvar for det, man vælger at undervise i, og at man skal stå til ansvar for den fortolkning, man laver af et værk. Dette er

for mig hypertekstens etik: hyperteksten bevirker, at noget, som altid har været tilfældet, bliver meget klarere, og dette noget er, at værket stiller en slags fordring til *mig* som individ, en fordring, der overskrider den kontrol, som en given nationalkultur vil forsøge at udøve over den. Man er i stor udstrækning alene. Det er mere indlysende, tror jeg, når man surfer rundt i Internettet, man føler mindre opbakning fra ting som nationalkulturen og for mig at se er det en god udvikling.

Jeg tror faren ved Internettet er, at det vil reducere vores opfattelse af sproget til at være semantisk kommunikation, men der er litterære værker til stede, som vil forhindre det. Det er det, jeg mener med at sige, at de litterære værker vil være sorte huller i Internet Galaksen, for de vil indeholde Andethedens kompleksitet.³ Det har litteraturen altid gjort, men måske bliver den Andethed mere tydelig end den var, da de vestlige, litterære værker blev assimileret af et traditionelt begreb om vestlige værdier. Faktisk viser Platon, Aristoteles eller Shakespeare sig ikke at være traditionelle, når man læser dem. Så når de konservative i USA, for eksempel William Bennett, siger: „Alle burde læse *King Lear*“, så er jeg enig. Der hvor Bennett og jeg er uenige er, når han antager, at *King Lear* vil bakke op omkring en ganske bestemt liste af amerikanske, etiske idealer, en liste, han selv har konstrueret. Det er klart, at *King Lear* ikke kan gøre dette, og jeg tror endda, at Bennett og andre konservative er ved at indse...det vil sige, vi har overbevist dem om, at det er umuligt at få litteraturlærere til at undervise i de kanoniske værker på en forudsigelig og kontrollerbar måde. I virkeligheden er det Bennetts holdning, at alle burde læse *King Lear* i overensstemmelse med det, *han* mener *King Lear* betyder. Det, der ligger bag, er ikke bare ideen om, at amerikanske gymnasielærere skal undervise i det samme, men at undervisningen skal foregå ud fra en foreskrevet ide, om hvad man skal finde i litteraturen. Og dette tror jeg er uladsiggørligt. Jeg håber i alle tilfælde, at det ikke sker. Computeren vil hjælpe os med at undgå det.

KS: Så du er ret optimistisk, hvad angår en fremtid med computere?

HM: Åh, ja. Jeg synes, det er vidunderligt. Ha, ha, ha!

Noter

1. Interviewet blev lavet d. 3. november 1994 umiddelbart før Prof. J. Hillis Miller afholdt sin forelæsning „The Ethics of Hypertext“, (som ligeledes er optrykt her), på Senter for Europeiske Studier, Bergens Universitet, Norge.
2. George P. Landow: *Hypertext. The Convergence of Contemporary Critical Theory and Technology*, Baltimore & London, 1992
3. Se også Hillis J. Millers forelæsning „Hypertekstens etik“ her i tidsskriftet.